

Neoliberal Politika Çerçevesinde Türkiye ve Şili'ye İlişkin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi

Ercem ERKUL (<https://orcid.org/0000-0001-9453-8319>), Department of Social Work, Hacettepe University, Turkey; e-mail: eerkul@hacettepe.edu.tr

Fatma DEMİR-ERKUL (<https://orcid.org/0000-0001-9151-9243>), Graduate School of Social Sciences, Ankara University, Turkey; e-mail: fatmademirerkul@gmail.com

An Examination of Income Distribution and Poverty Statistics Related to Turkey and Chile in the Neoliberal Policy Framework

Abstract

It is known that with globalization neoliberal policies have been widely adopted in developed and developing countries. Meanwhile, income inequality and poverty has gradually increased and became an important problem around the world. On the other hand, Turkey and Chile have implemented similar neoliberal political and economic policies to struggle against income inequality and poverty. In this context, objective of this study is to examine the reflections of neoliberal economic policies implemented by Turkey and Chile (GINI coefficient, poverty ratios, Human Development Index) on income distribution and poverty statistics. As a result, it can be argued that Chile has been pursuing more efficient policies than Turkey in terms of struggle against income inequality and poverty.

Keywords : Poverty, Income Distribution, Neoliberal Policy, Social Policy, Social Work, Turkey, Chile.

JEL Classification Codes : F68, I31, I38.

Öz

Küreselleşme ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde neoliberal politikaların yaygın bir şekilde uygulama alanı bulduğu bilinmektedir. Bu süreçte dünyada gelir eşitsizliği ve yoksulluk giderek artmış ve önemli bir sorun haline gelmiştir. Bununla birlikte, Türkiye ve Şili gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede benzer siyasal ve ekonomik neoliberal politikalar uygulamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye ve Şili'nin uyguladığı neoliberal ekonomi politikalarının gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine (GINI katsayısı, yoksulluk oranları ve İnsani Gelişmişlik Endeksi) yansımalarının incelenmesidir. Sonuç olarak, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele konusunda Şili'nin Türkiye'ye kıyasla daha etkin politika izlediği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler : Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Neoliberal Politika, Sosyal Politika, Sosyal Çalışma, Türkiye, Şili.

1. Giriş

Yoksulluk, ülkemizin ve dünyanın her daim gündeminde olan önemli konularından biridir. Diğer bir deyişle, bu sorunu çözmek için üretilen sosyal ve ekonomik politikalar çoğu zaman başarısızlığa uğramıştır. Dünya ekonomisine yön veren 'küresel kapitalizm'in, kendi menfaatleri doğrultusunda- politik ve ekonomik uygulamalar aracılığıyla- gelişmekte olan ülkeleri sömürdüğü, bu ülkelerde yoksul ile zengin arasındaki gelir eşitsizliğini artırdığı ve toplumlara daha da yoksullaştırdığı söylenebilir.

Yoksullukla ilgili bu çıkmazı Veltmayer (2007: 175), yoksulluğun yeterli derecede anlaşılmasından, yoksulluğa neden olan faktörlerin doğru tespit edilememesinden ve yoksullukla mücadelede isteksiz davranılmasından kaynaklandığını düşünmektedir. Bu doğrultuda, yoksullukla mücadelede aşağıda yer alan soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur:

"...Yoksullukla mücadelede başarısızlık, sahnedeki güçleri ya da engelleri anlayamamaktan mı - teorik anlamda sorunun özüne yönelemekten mi- kaynaklanmaktadır? Yoksa sorun kaynaklarının yetersiz olması ya da yanlış seçilmesi midir? ... Yanlış ve etkisiz yollar ve silahlar kullanan ve sorunla yanlış biçimde savaşan World Bank - Dünya Bankası (WB), ilgili organizasyonlar ve hükümetler bir yanlığı içinde olabilir mi? Yoksa bu için nasıl ve ne ile çözüleceği konusunda yaratılmış strateji hatalı mı?..." (Veltmayer, 2007: 176).

Yoksulluk sorununun çözümünde dünya genelinde geçerli bir reçete bulunmamaktadır. Buna ek olarak, mutlak yoksulluğun çözümüne ilişkin atılan adımlar ve mutlak yoksulluğa ilişkin istatistikler olumlu yönde olsa da mutlak yoksulluk sifıra indiği takdirde, bu sefer de karşımıza güncel yoksulluk (*çocuk yoksulluğu, enerji yoksulluğu, göreceli yoksulluk vb.*) yaklaşımları ve anlayışları çıkmaktadır.

Öte yandan, kapitalizm, toplumsal eşitsizliğin ve kutuplaşmanın artması eğilimi ile başka bir deyişle sosyal ölçekte bulunan hem üst tabakanın hem de alt tabakanın aynı anda büyümesiyle karakterize olmuştur. Bu eşitsizliğe ve kutuplaşmaya yönelik eğilim kesinlikle beklenen bir durumdur; bu duruma karşı kamu politikaları ile karşı koyulabilir ve önlenir. Ancak eşitsizlik ve kutuplaşma, bilgi kapitalizminin dinamikleri içinde tanımlandığından dolayı, bu eğilimlere karşı bilinçli eylemlerle müdahale edilmedikçe, eğilimler hüküm sürecektir (Kirby, 2001: 7).

Küreselleşmenin etkisiyle kırsal kesimde yaşayanlar kentlere taşınmış, sınır kavramı ortadan kalkmış ve üretim maliyetleri zamanla azalmıştır. Bunun sonucunda; malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve teknolojinin hem ulusal hem de uluslararası pazarda daha rahat dolaşıma girmesine ve çokuluslu şirketlerin siyasi ve ekonomik olarak güç elde etmesine neden olmuş, bu bağlamda ülkeler; ekonomik, siyasi, hukuksal ve kültürel bağlamda birbirleriyle daha etkileşimli hale gelmiş ve bu önemli yapılarını küreselleşmenin etkisiyle birlikte yeniden düzenlemek ve inşa etmek durumunda kalmışlardır (Köse, 2008: 3). Buna ek olarak ülkelerdeki üretim faktörleri, emek yoğun ekonomiden sermaye yoğun ekonomiye doğru geçiş yapmış ve teknolojik gelişmelerle birlikte birçok insanın işsiz kalmasına ya da ucuz ücret karşılığında sosyal güvencesi olmadan sağlıksız koşullar altında

çalışmasına yol açmıştır. Bu uyarlamalar birçok görülmeyen sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlardan biri de güncelliğini kaybetmemiş olan yoksulluk kavramı ve bağlamıdır.

Yoksulluk, sadece ekonomik bir sorun olarak görülmemekte, aynı zamanda belirli sosyal kesimlerin iletişim ağı¹ yapılarında ve ilişkilerinin bütünleşmesi noktasında uyumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bu uyumsuzluk, etkin olmayan ve elverişsiz durumların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yoksulluğun bu çok boyutlu durumu, toplumdaki en hassas sosyal gruplara etki ederek içinde buldukları iletişim kanallarında sosyal bağların zayıflamasına ve sosyal ilişkilerin mikro, mezzo ve makro düzeylerde bozulmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, yoksullukla mücadelede kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan çok boyutlu bir yol izlenilmesi gerekmektedir (Soto, 2007: 117, 138).

Bu durum ve saymadığımız birçok sebep, zengin ile yoksul arasındaki gelir farkının açılmasına da yol açmıştır. Adam Smith zengin ile yoksul arasındaki gelir farkının artışı, "Büyük Britanya'nın zenginliği artarken durumları kötüleşen yoksul insan sayısında da bir artış" olmasını paradoksal² olarak değerlendirmiştir. Zengin ile yoksul arasındaki gelir farkının ve yoksulluğun gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke topraklarında farklı düzey ve biçimlerde olmasının göz ardı edilecek bir olgu olmadığını ve büyüyen bir tehlike olacağına da vurgu yapılmıştır (Şenses, 2014: 32-33). Yakın bir zamana kadar az gelişmiş ülkelerde yoksulluk bir sorun olarak değil, olağan bir durum olarak görülmüştür. Böylelikle yoksulluk kültürü kavramı ve yaşamı ortaya çıkmıştır. Yoksulluğun gerçek anlamda bir toplumsal sorun olarak görülmesi ve devletin çözmesi gereken bir sorun olarak algılanması, 1601 yılında çıkarılan 'Yoksulluk Yasası' ile mümkün olduğu söylenebilir.

1601 yılından itibaren yoksulluğun sosyal bir sorun olarak ele alınmaya başlanması ve bir anlamda yoksulların da ihtiyaçlarını karşılamak için haklarının olması gerektiği düşüncesi 1930'ların sonlarına doğru önem kazanmış ve olgunlaşmıştır.

Gelişmiş ülkelerin yoksulluk konusunu hak temelli³ olarak ele almaya başlaması; 1920'li yılların sonunda yaşanan Büyük Buhran'dan sonra işsizliğin artması ile gözle görülür hale gelmiştir. Devamında II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile yoksulluk sorunu gelişmiş ülkelere doğru kaymıştır. Böylece gelişmiş ülkelerde de yoksulluğu sosyal sorun olarak ele almaya başlamışlardır. Bu aşamada gelişmiş ülkeler, -özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD)- yoksulluk sorunu ile mücadele etmek için Bretton Woods (BW), Dünya Bankası / World Bank (WB), Uluslararası Para Fonu / International Money Fund (IMF) vb.

¹ İletişim araçlarının birbirleriyle ortak bağlantı kurma veya iş birliği sağlama durumu veya düzeni.

² Aykırı düşünce niteliğinde olan.

³ Hak temelli yaklaşım olarak adlandırılan hak temelli kavramı, Tuğan vd. (2009:77) şu şekilde açıklamıştır: "...Hak temelli yaklaşımda söz konusu olan; bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak bir anlamda haklarını yerine getirmektir. Böylece hak temelli yaklaşım adaletsizliği, eşitsizliği ve ihmal edilmişliği ortadan kaldırır. Hak temelli bir yaklaşım bu hizmeti "hayır" için yapmaz, o kişinin buna "hakki" olduğu için yapar...".

kuruluşları kurarak gelişim iktisadı yoluyla yoksulluğun önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler, ülkelerin bireysel olarak yoksulluğun önüne geçemeyeceğini bundan dolayı toplum olarak hareket etmenin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Gelişmiş ülkelerin bu politikayı izlemelerinin asıl nedeni olarak, kısır döngüler kuramındaki ülkelerin yoksul olduğu için yeterli derecede tasarruf ve yatırım yapamadığı görüşünden ibarettir. Böylelikle yoksulluğun kısa dönemli bir sorun olarak görülemeyeceği ve uzun dönemli bir sorun olarak ele alınması gerekliliği ortaya atılmıştır (Şenses, 2014: 35-36). Öte yandan yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alınması, kuruluşlarla birlikte araştırmacıların ve politikacıların özel ilgi alanı haline de gelmiştir (Alkire & Foster, 2011: 476).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş ülkeler öncülüğünde kurulan bu kuruluşlar dünyaya yön vermeye başlamıştır. Bu savaştan en güçlü devlet olarak ortaya çıkan ABD, diğer ülkelerin ekonomik ilişkilerinde dönüşüme öncülük etmesi rolüyle devletlerin kendi aralarında doğrudan ilişki kurmasını zayıflatmıştır. Ayrıca ABD ve Avrupa'nın en gelişmiş ülkeleri hem kuruluşların (*WB*, *IMF* ve *BW*⁴) kurulmasına, hem de bu kuruluşların temel politikalarının belirlenmesinde öncülük etmişlerdir. Söz konusu politikalar ile birlikte Batı Avrupa devletleri, sömürge imparatorluklarının dağılması ile ortaya çıkan gelişmekte olan ülkelerin denetim altında tutulmasını hedeflemiştir. Böylelikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (*SSCB*)'nin yayılmasını ve etkinliğini sınırlandırmak amacıyla ABD kendi kampını güçlendirme yoluna gitmiştir (Kazgan, 2013: 63). Aynı kanıtlar, Dünya Ticaret Örgütü'nün (*DTÖ*), Dünya Bankası'nın, Uluslararası Para Fonu'nun (*IMF*) ve diğer çok taraflı ekonomik kuruluşun, piyasa kısıtlamalarını bozmadan, küresel ölçekte eşit şartlar yaratma aracı olarak gerekçelerini sunmuşlardır. Bu argüman çizgisi, ABD ve İngiltere gibi uluslararası toplum yapısını da etkileyen 'düşünce kuruluşları' tarafından daha güçlü bir şekilde savunulduğunu ve bu düşüncelerin, *Financial Times* ve *Economist* basın yayın kuruluşları tarafından da şekillendiğini ifade etmektedir (Wade, 2004: 567-568). Bu bağlamda, gelişmiş ülkeler özellikle, II. Dünya Savaşı sonrası harap durumda olan gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini (*yoksulluğun giderilmesi*) düzeltme bahanesiyle - asıl amaç *SSCB*'nin yayılmasını önlemek- bu ülkeleri kendilerinin birer uydusu haline getirmişlerdir.

ABD'nin ve *SSCB*'nin başını çektiği bu zıtlasma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri sadece ekonomik olarak kutuplaşmasına yol açmamış, aynı zamanda bu ülkelerin siyasal, kültürel ve politik olarak da kutuplaşmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkeler ve özel olarak seçilmiş gelişmekte olan ülkeler, *ABD*'nin öncülüğünde neoliberal politikaları uygularken, öte yandan *SSCB*'nin öncülüğünde ise sosyalist politikaları uygulamaya koymuşlardır. Bu bağlamda Türkiye ve Şili'nin neoliberal ülkeler ve politikalar

---

⁴ Şili 31 Aralık 1945 tarihinde *IMF* ve *WB*'ye üye olurken, Türkiye ise 11 Mart 1947 tarihinde *IMF* ve *WB*'ye üye olmuştur. Bkz. <<https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm>>, 15.06.2017; <<http://www.worldbank.org/en/about/leadership/members>>, 15.06.2017.

tarafından kuşatıldığı ve aracı kuruluşların bu ülkelerdeki politik, siyasi ve kültürel iklimi hazırlamasıyla bu politikalar uygulama alanı bulmuştur.

Çalışmanın amacı, farklı yıllarda ve coğrafyalarda benzer süreçleri yaşayan Türkiye ve Şili'nin, neoliberal politikaların tarihsel bağlamda incelenmesi ve bu ülkelerin gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda, II. bölümde neoliberal politikaların yaygınlaşma süreci ve bu politikaların gelir dağılımı ve yoksullukla ilişkilendirilmesine yer verilmiştir. III. ve IV. bölümde sırasıyla Türkiye'de ve Şili'de neoliberal politikaların etkisi ve V. bölümde ise her iki ülkeye ilişkin karşılaştırmalı gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine yer verilmiştir. Son bölümde tüm bu gelişmeler ışığında tartışma gerçekleştirilmiştir.

2. Neoliberal Politikaların Yaygınlaşma Süreci ve Yoksullukla İlişkilendirilmesi

Küreselleşmenin etkisini gösterdiği dönemler⁵ yakından incelendiğinde, 1973-1980 dönemi neoliberal politikaların etkin olduğu yıllar olarak göze çarpmaktadır. Özellikle 1980'lerin başlarında etkisini güçlü bir şekilde hissettiren küreselleşmenin temel yeteneğini⁶ (*core-competence*) ve odağını neoliberal politikaların oluşturduğu dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede Köse (2008:1), sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de yoksulluğun genişlemesine ve derinleşmesine yol açan küreselleşmenin en önemli faktör olduğunu ve küreselleşmeyle birlikte bu ülkelerdeki neoliberal politikaların, zengin ve yoksul arasındaki gelir farkının önlenemeyecek bir şekilde artmasına, işsizlik oranlarının hat safhaya ulaşmasına ve kamu hizmetlerinde kısıtlamalara gidilmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda, son yirmi yılı gözden geçirdiğimizde (*1980'lerin başından itibaren*) neoliberal politikalar kıskacındaki gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarının uluslararası kuruluşların etkisi alanına girdiği, bu kuruluşlara ait niyet mektuplarının ülkelere dayatıldığı ve alıştırıldığı, dış finans kaynaklarının ülkelerin siyasal işlerine karıştığı, kamu mallarının özelleştirildiği ve umutların dış kaynağa bağlandığı süreçler devreye girmeye başlamıştır (Şenses, 2009: 13-15).

Gelişmekte olan ülkeler, politika ve ekonomilerinin dümenini, gelişmiş ülkelerin güdümünde bulunan kuruluşlara bıraktığı söylenebilir. Buna ek olarak bu dönemde tüm dünyada farklı ve güçlü bir şekilde etkisini gösteren enerji krizleri ve ekonomik krizler de

---

⁵ I. Petrol Krizi'nin patlak vermesi, refah devletlerinin ve politikalarının zayıflaması ve liberalleşmenin kılık değiştirerek neoliberal politikalar altında yön bulması vb.

⁶ Temel yeteneği Koçel (2010: 383) şu şekilde ifade etmiştir: "Bir işletmeyi başka işletmelerden ayıran, işletmenin vizyonunu geliştirmede temel rol oynayan, rakipler tarafından kolayca taklit edilemeyen bilgi, beceri ve yeteneği ifade eden bir kavramdır".

refah devletlerinin varlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmış ve neoliberaler tarafından refah devletlerinin politikaları da sorgulanmaya başlanmıştır.

1973-2000 dönemine ilişkin, neoliberal politikaların yoksullukla ilişkisine bakıldığında; 1973-1980 döneminde uluslararası karar organları, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların siyasal amaçla yapıldığını ve bu yardımların yoksul kesimlere ulaşmadığını, bundan sonra yoksulluk odaklı ve sanayileşme ağırlıklı büyümeyi desteklemeyen yardımların yapılmayacağı konusunda mutabakata varmışlardır. 1980-1990 döneminde, dışa dönük ve serbest piyasada neoliberal politikaların hâkim olduğu bir siyaset izlendiği görülmektedir. Ekonomik krizlerin etkisiyle gelişmekte olan ülkeler, neoliberal politikaları (*ithalat liberalizasyonu*) dikte eden IMF ve WB kuruluşlarına bağımlı hale gelmişlerdir. 1990-2000 dönemi ise gelişmekte olan ülkelerde kısa dönem istikrar programları (*kamu, sağlık ve eğitim harcamalarında azalma*) uygulamaya konulmuştur. Böylece minimal devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin yeniden artmasına sebep olmuştur. Bu durum akıllara acaba yoksulluğa, yoksullara yardım eden kuruluşlar mı neden oluyor? sorusunu akla getirmiştir (Şenses, 2009: 46-60). Buna ek olarak, yoksulluğun tam anlamıyla bitirilmemesinin sebebi olarak zengin ve güçlü ülkelerin ve sınıfların eşitliğe daha az ilgi göstermesi olabilir. Bu görüşle tutarlı olarak, 'küreselleşme karşıtı' (*daha doğru ifadeyle 'anti-neoliberal'*) argüman, dünyadaki yoksulluğun ve eşitsizliğin, aynı küreselleşme tarafından ortaya çıkarılan güçler nedeniyle, azalmakta değil, artmakta olduğunu ileri sürmektedir (Wade, 2004: 568).

Bahsedilen tüm bu durumlar değerlendirildiğinde, yoksullukla mücadelede atılması gereken adımlar şu şekilde ifade edilebilir. Yoksulluk; az gelişmişlik sorunu olmaktan çıkıp gelişmiş ülkelerde de görülebilecek temel bir sorun olarak tanımlanmıştır. Bireysel olarak yoksullukla mücadele etmek yerine, topyekûn olarak mücadele etmenin daha yararlı olacağına ve yoksulluğun tek boyuta (*mutlak yoksulluk*) indirgenmeyip, çok boyutlu (*göreceli yoksulluk, çok boyutlu yoksulluk vb.*) olarak düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca, yoksulluğun kısa dönemde çözülebilecek bir sorun olmadığı, uzun dönemde çözülmesi gereken bir sorun olması yönünde uluslararası yelpazede (*gelişmiş ülkeler ve onların oluşturduğu kuruluşlar*) daha kabul gören bir görüş sunulmuştur. Bu süreçte mutlak yoksullukla ilgili mücadelede yeterli derecede başarı sağlanmasına rağmen hala birçok insanın, yoksulluk içinde yaşadığı söylenebilir ve bu durum istatistiklere de yansımıştır.

Dünya Bankası verilerine ilişkin istatistiğe bakıldığında, Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla bakımından ülkelerin içinde buldukları gelir gruplarına göre sınıflanmış ve günlük 1,90 ve 3,10 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insanların ülke nüfusuna oranını gösteren istatistikler Tablo 1'de gösterilmiştir (<www.worldbank.org>, 2017).

Tablo: 1
Günlük 1,90 ve 3,10 Amerikan Doları'nın Altında Yaşayanların Ülke Nüfusuna Göre Yüzdesi (%)

Günlük Minimum Gelir İhtiyacı	Ülke Gruplarının Gelire Göre Sınıflandırması*	1981	2013
1,90 \$ Amerikan Doları	Alt Gelirli	65,1	46,2
	Alt-Orta Gelirli	50,7	16,4
	Üst-Orta Gelirli	56,7	2,66
	Üst Gelirli	0,85	0,34
3,10 \$ Amerikan Doları	Alt Gelirli	82,8	72
	Alt-Orta Gelirli	76,4	46,3
	Üst-Orta Gelirli	67,8	9,91
	Üst Gelirli	2,49	0,85

Kaynak: <www.data.worldbank.org> sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Worldbank, (2017a), Poverty headcount ratio at \$1,90 a day (2011 PPP) (% of population). <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?locations=I&start=1981&end=2013&view=chart>>, 22.06.2017; Worldbank, (2017b), Poverty headcount ratio at \$3,10 a day (2011 PPP) (% of population). <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.2DAY?end=2013&locations=IW&start=1981&view=chart>>, 22.06.2017.

* Ülkelerin kişi başına düşen Gayrisafi Milli Hasılatı 1.025 \$ veya daha altında ise Alt Gelirli, 1.026 \$ - 4.035 \$ arasında ise Alt-Orta Gelirli, 4.036 \$ - 12.475 \$ arasında ise Üst-Orta Gelirli ve 12.476 \$ veya daha yüksekse Üst Gelirli grubunda sınıflandırılmaktadır; <<http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>>, 22.06.2017.

Öte yandan yoksullukla mücadelede İskandinav ülkelerinin (*refah devletleri*) başarısı yadsınamaz bir gerçektir. 1929 yılında yaşanan küresel ekonomik krizinin ardından güçlenmeye başlayan ve II. Dünya Savaşı'nın ardından 1973 yılına kadar altın çağını yaşayan refah devletleri, yoksullukla mücadelede birçok kazanım (*istihdamın artırılması, gelir eşitsizliğinin azaltılması, mutlak yoksulluğun sifıra indirilmesi vb.*) elde etmiştir. Ancak 1973 yılında meydana gelen I. Petrol Krizi'nin ve neoliberal politikaların etkisinde kalan refah devletleri; bu politikaları izleyen ülkelere karşı hem ekonomik hem de siyasal gücünü yitirmeye başlamıştır. Tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, günümüzde hala en düşük mutlak yoksulluk, çocuk yoksulluğu ve göreceli yoksulluk oranlarına sahip ülkelerin İskandinav ülkeleri olduğu söylenebilir. Tablo 2'de eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ını dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre İskandinav ülkelerinin, AB-15 ve AB-28 ilişkin istatistikleri bulunmaktadır.

Tablo: 2
Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Medyan Gelirin %60'ının Altında Geliri Olan Yoksulluk Tehlikesindeki İnsanların Ülke Nüfusuna Yüzdesi (%)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014
Danimarka	12,1	12,0	11,9	12,1
Finlandiya	13,7	13,2	11,8	12,8
İsveç	14,0	14,1	14,8	15,1
İzlanda	9,2	7,9	9,3	7,9
Norveç	10,5	10,0	10,9	10,9
AB - 28	16,8	16,8	16,7	17,2
AB - 15	16,6	16,6	16,5	17,0
İskandinav Ülkeleri	11,9	11,4	11,7	11,8

Kaynak: <www.ec.europa.eu/eurostat> sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Eurostat, (2017), At-risk-of-poverty rate by poverty threshold, age and sex - EU-SILC survey. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li02&lang=en>, 22.06.2017.

Bu aşamada, toplumsal kalkınmayı amaç edinen iki farklı uç görüş, ülkelerin politikalarında uygulanmıştır. İskandinav ülkeleri, refah devleti modelini ve politikalarını

savunurken, Anglosakson ülkeler ise neoliberal devlet modelini ve politikalarını savunmaktadır.

1945-1973 döneminde altın çağını yaşayan refah devletlerinde Şenses (2009: 26), yoksulluk ve işsizlik azalmış, istihdam artmış ve özellikle de dezavantajlı grupların toplumdaki refahları iyileştirilmiştir. Diğer yandan Anglosakson ülkeler; uzun vadede rekabetçi bir yapıyı, büyümeyi ve istihdamı artırmayı amaçlarken, kısa vadede ağır işsizliğe, gelirden çarpıcı azalmalara ve daha çok eşitsizliğe neden olan politikaları uyguladıkları gözlenmiştir. Söz konusu durumlar, ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemesine binaen neoliberaler tarafından refah devleti modeli ve refah politikaları şiddetle eleştirilmesine sebep olmuştur. Bahsedilen refah devleti modelinde karşılaşılan sorunlara ilişkin İsveç refah devleti modeli incelenmiş ve sorunlar aşağıda sunulmuştur (Buğra & Keyder, 2006: 75-76):

- Kadınların kamu sektöründe (*genellikle yarı zamanlı*), erkeklerin ise özel sektörde yoğunlaşmasına (*cinsiyet ayrımcılığını körüklediği*),
- Refah devleti politikaları, kadın istihdamını ve kadınların iş gücüne katılımını artırarak erkekler ile aynı seviyeye getirmiştir. Ancak bu iyileşmenin yüksek sosyal maliyetlerin oluşmasına, işgücünde devamsızlıkların artmasına ve üretimde kesilmelere neden olmasına,
- Yüksek vasıf gerektirmeyen ve yüksek ücretli işlerin sayıca artmasına,
- Son olarak kamu sektörüne ilişkin emek piyasasının getirdiği artan vergi yükü, refah devleti üzerinde bir kambur oluşturmaya neden olmuştur. Çünkü sistem verimlilik artışı ile sürdürülebilir iken, aksi durum devleti ağır maliyet sorunlarıyla karşı karşıya bırakabilmektedir. Norveç bu sorunu petrol ihracatı ile aşmıştır.

Belirtilen sorunlar neticesinde İsveç'te sosyal hizmet dağıtımının âdemi merkezleşmesi ve özelleştirilmesine doğru bir yönelime götürmüştür (Buğra & Keyder, 2006: 78).

Refah devletlerine ilişkin eleştiriler bununla sınırlı kalmamaktadır. Neoliberal düşüncüyü benimseyen kuramcılar, refah devletlerinin bürokratik savurganlığa neden olduğunu, toplanan vergilerin sosyal adalet anlayışıyla tekrardan dağıtılmaması gerektiğini, öte yandan devletin haricinde özel sektörün de bu sistemin içinde olmasını ve özellikle dezavantajlı grupları korumak için alınan vergilerin hem bu grupları korumak için pek yeterli olmadığını, hem de piyasaya yeni girecek girişimci için olumsuz izlenimlere ve sonuçlar doğuracağını savunmaktadır. Bunun sonucunda dezavantajlı grupların devlete daha fazla bağımlı hale geleceğini ifade etmektedir (Alcock vd., 2008: 87-88). Özellikle yoksul kesimin bu denli korunmaya alınması, gelecek nesillere yönelik bu insanların yine yoksul olacağı, devlete daha bağımlı hale gelmesinden ötürü işsiz kalacağını, bunun sonucunda iş bulma isteğini sürekli erteleyeceği ve bu durum vergi verenler tarafından yoksulların toplumda bir yük olarak görülmesine yol açacağı düşünülebilir.

Neoliberal politikaların, gelir dağılımı ile ilişkisine bakıldığında ortaya daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Çünkü bazı gelişmiş ülkelerin yoksulluk oranları düşük olmasına

rağmen, gelir dağılımında yüksek bir eşitsizliğe ulaştığı görülebilir. Bu durumu biraz açmakta fayda görülmektedir.

Gelir dağılımı; fonksiyonel gelir dağılımı, bireysel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı olmak üzere dörde ayrılmaktadır (Karabulut, 2006: 23-24; Çalışkan, 2010: 93). Bizleri ilgilendiren kısım ise bireysel gelir dağılımıdır. Bireysel gelir dağılımı, milli gelirin nüfusu oluşturan kişiler tarafından nasıl paylaşıldığını gösteren dağılımdır ve gruplara denk gelen milli gelirin toplam gelire olan yüzdesini hesaplayarak beş grup (*ilk yüzde 20'de en zengin ve son yüzde 20'de en yoksul kesim bulunmaktadır*) arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Eğer bir ülkede ilk yüzde 20 ile son yüzde 20'in gelirlerden aldıkları pay arasında çok büyük fark var ise gelir eşitsizliğinden söz edebiliriz. Gelir eşitsizliği ise, en yaygın ve en iyi sonuç veren GINI katsayısı ile ölçülmektedir (<<http://www.oecd.org/social/inequality-and-poverty.htm>>).

Gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin yoksulluktaki değişimleri açıklamada önemli bir rol oynadığı ve yoksullukta olduğu gibi, gelir eşitsizliği de ekonomik döngüyü yansıtmakta, durgunluk sırasında yükselmekte ve toparlanma sırasında düşmektedir (Psacharopoulos vd., 1995: 260).

Yoksulluğun ve eşitsizliğin etkileri, bir ülkenin ve bölgenin sosyal ve ekonomik manzaraları üzerinde yıkıcı olabilir. Gelir eşitsizliğinin ve ekonomik büyümenin yoksulluğu doğrudan etkilemesi muhtemeldir çünkü hem yüksek ekonomik büyüme hem de gelir dağılımındaki eşitlik daha fazla bir şekilde yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, yoksulluğu etkin bir şekilde azaltmak için gelir eşitsizliğini de azaltmak gereklidir. Eşitsizliğin ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılması, büyük olasılıkla etkili ve önemli bir sosyal harcama ve transfer programları yoluyla sağlanacaktır (Loyka, 2011: 1). Bu bağlamda gelir dağılımını etkileyecek ve düşürecek faktörlere bakmakta fayda bulunmaktadır.

Gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir arasında, bazı istisnaları olmakla birlikte, yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bir ülkede sosyal refahın sağlanması ve korunması büyük ölçüde gelir dağılımının adil olmasına bağlı olduğundan birincil gelir dağılımı vergi ve transfer politikaları ile iyileştirilmekte, ancak gelir eşitsizliği tamamen giderilememektedir (Cural, 2009: 74). Bu bağlamda devletin müdahalesi sonucu ortaya çıkan ikincil gelir dağılımı yapılmaktadır ve birincil dağılıma göre daha eşitlikçi olduğu kabul edilmektedir. Buna ek olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça gelir dağılımı daha adil olabilmekte ya da en azından asgari gelir düzeyi yükselmektedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde devletin topladığı vergi miktarı ve dolayısıyla, gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik olarak kullanılabilecek kaynaklar daha fazla olacaktır (Cural, 2009: 88-89). Ancak, kişi başına düşen zenginlik çok yüksek olmasına rağmen, neredeyse tüm popülasyon açlığın (*mutlak yoksulluğun*) eşiğinde de olabilir. Gelir dağılımdaki eşitsizliğin olduğu durumlarda, ortalama refah, bir insanın refahı için bir gösterge değildir; bu yalnızca gelir dağılımındaki eşitsizliğin detaylı bir şekilde incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir (Gilchrist, 1916: 1916).

Gelir dağılımını etkileyen faktörlerden biri de vergilerdir⁷. Vergilerin hem yoksulluğu hem de gelir dağılımını etkilediği bilinmektedir. Ay ve Haydanlı (2017: 148), vergi yükünün hangi sosyal kesimlerin yükleneceği, hangi tür vergilerin salınacağı ve oranlarının ne olacağı, toplam vergilerin GSMH'ye oranının önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda düşük gelirli grupların tüketim eğiliminin yüksek olması sebebiyle dolaylı vergilerin hâkim olduğu vergi yapısı bu kesimleri daha yoksul duruma getirmekte ve bu nedenle yoksullukla mücadele zorlaşmakta ve dolaylı vergiler kolaylıkla yansıtılabildiği için vergi yükünün düşük gelirli kesimler üzerinde kalmasına neden olmaktadır (Ay & Haydanlı, 2017: 150).

Gelir dağılımını etkileyen bir başka faktör ise asgari ücrettir. Arabacı (2007: 54-57) ise asgari ücret ile gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisini şu şekilde açıklamaktadır. Asgari ücretin istihdam üzerinde yaratması muhtemel olumsuz etkileri ile yoksullukla mücadele ve gelirin yeniden dağılımı gibi olumlu etkileri de bilinmektedir. Gelirin yeniden dağılımında ve yoksulluğun önlenmesinde kullanılan diğer politikalar gelirin yeniden dağılımını dolaylı olarak değiştirirken, asgari ücret politikası doğrudan emek piyasasına yöneliktir. Bu faktörlere bağlı olarak en iyi durumda, etkili bir asgari ücret düşük ücretliler lehine gelir dağılımını değiştirir ve gelir dağılımı sıralamasının alt basamaklarında yer alanları destekler; en kötü durumda ise, düşük ücretle çalışanların birçoğunun istihdam dışına itilmesine neden olarak, bu grupların gelirden aldığı payı azaltır. Bu nedenle asgari ücretin gelirin yeniden dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerinin hangi yönde olduğuna karar verebilmek için bakılması gereken en önemli nokta, gerçekten asgari ücretten kimlerin yararlandığıdır.

Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelere hem gelir eşitsizliği hem de yoksulluk sorunuyla uğraşmaktadır. Neoliberalerler, krizleri bahane ederek yukarıda ifade edilen sorunların giderilmesi noktasında, gelişmekte olan ülkelere uluslararası kuruluşlar aracılığıyla sızmayı ve yayılmayı başardıkları söylenebilir.

Tüm bu durumlar ele alındığında şöyle bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, refah devletsiz bir modeli mi örnek alacaklar yoksa Batı stili refah devletlerinin bir türünü mü uyarlayacaklar? Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkeleri için refah devletsiz bir model (*Şili özelleştirmeciliği*) önerilirken, Brezilya ve Kosta Rika ülkeleri için Batı stili refah devleti modeli (*İsveç refah devleti*) önerilmektedir (Buğra & Keyder, 2006: 57-60). Türkiye için durum farklıdır. Türkiye'de 1980 yılından itibaren hem siyasal hem de ekonomik anlamda büyük bir dönüşüm yaşanmaya başlandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda Türkiye siyasal anlamda 'sosyal ve hukuk devlet' kavramını 1982 yılı Anayasasında

---

⁷ Vergiler dolaylı veya dolaysız olma üzere iki çeşide ayrılabilir. Dolaylı vergiler (KDV, ÖTV, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, gümrük vergileri); yansıtılması kolay, yükümlüsü belli olmayan ne zaman ve ne kadar tahsil edileceği bilinmeyen vergilerdir. Dolaysız vergiler (Gelir ve kurumlar vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi) ise; yansıtılması kolay olmayan, tahsil zamanı belli, kaçırması zor vergilerdir. Dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu ülkelerde vergi sisteminin başarılı ve etkin olduğunu söylemek çok mümkün değildir. Ay ve Haydanlı, 2017: 137-138).

değınmesine rağmen, ekonomik anlamda neoliberal politikaları uygulamaya koyduğu görülebılır.

Türkiye'de, 1960'lardan bu yana iktisat alanında karşılaştırmalı çalışmalarda (*tez, kitap vb.*) en çok konu edilen bölge Latin Amerika olmuştur. Latin Amerika'nın ele alınmasındaki en önemli nedenlerden biri; bölge ülkelerinin büyük ve önemli olanlarının, Türkiye ile aşağı yukarı aynı gelişmişlik düzeyinde (*kışı başına düşen gelir, insani gelişmişlik endeksi vb.*) olmasıdır. Bir diğer nedeni ise, Türkiye ile Latin Amerika ülkelerinin izledikleri kalkınma stratejilerinde izledikleri değışimlerle birlikte toplumsal ve siyasal dönüşümlerinde (*askeri darbeler, ABD'de eğitim almış ekonomistler vb.*) ülkelerin birbirlerine olan benzerliklerin oldukça fazla olmasıdır. Türkiye ile bu ülkeler adeta sözü edilen değışim ve dönüşüm süreçlerinde birbirlerini izlemektedirler. Örneğin, 11 Eylül 1973 yılında 'Pinochet Askeri Darbesi' ile neoliberal politikaların ilk uygulamaya konulduğu ülke Şili olmuştur. Bir anlamda neoliberal politikalar, Şili'de bir pilot uygulama alanı veya laboratuvar ortamı bulmuştur. Türkiye ise neoliberal politikalarla 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile tanışmıştır. Böylelikle Türkiye ve Şili her toplumun kendine özgü koşullarıyla birlikte, askeri darbelerden ekonomi politikalarına, dinsel eğilimlerden, toplumsal muhalefet deneyimlerine kadar birçok benzerlikleri de taşımaktadır (Karakuş Candan, 2014: 15-19). Bu bağlamda, Latin Amerika'da neoliberal politikanın ilk uygulandığı ve laboratuvar işlevini Şili göğüslerken, Ortadoğu'da ya da Avrupa'da neoliberal politikaların uygulandığı ve laboratuvar işlevini gördüğu ilk ülke ise Türkiye'dir. Bu nedenle iki ülkenin karşılaştırılması son derece önemlidir.

3. Türkiye'de Neoliberal Politikaların Etkisi

Bu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu öncesi ve sonrasındaki ekonomik durumunu ve Türkiye'nin neoliberal politikaların etkisi altına nasıl girdiğini anlatmaktadır.

İmparatorlukların yıkılması ve ulus devletlerin ortaya çıkış sürecinde; Avrupa'da burjuva sınıfının ön plana çıktığı bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulurken burjuva sınıftan değil asker ve sivil bürokratlardan destek aldığı görülmektedir. Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarında vesayetçi, paternalist (*devletçilik*) ve yasağcı anlayışlar egemen olmuştur. Bu bağlamda kökleri Osmanlı İmparatorluğına uzanan ve yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde egemen olan anlayışlar, toplumsal sınıfların gelişmesinde olumsuz etki yaratmıştır (Koray, 2008: 148-152).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomi modeli olarak, Tanzimat ile vuku bulan Anglosakson benzeri 'taklitçi' liberalizm yerine Almanların 'ulusçu' ekonomi anlayışını tercih edilmiştir. Bu dönem ulusal ekonomi inşasının gerçekleştiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında bu dönemde laik devletin kabulü ve demokratikleşme hareketleri, ulus kadar ulusal ekonominin inşasında da alt yapıyı oluşturmuştur. Bir bakıma Cumhuriyet kurulmadan önce 1911-1922 yılları arasında beş büyük savaş geçirmiştir. Ülke ekonomisinin dışarıya bağımlı hale gelmesine neden olan kapitülasyonlar, imtiyazlı yabancı şirketler, Düyun-u Umûmiye İdaresi, aşırı borçlanma vb. gibi yapılanmalarla adeta yarı sömürgeci devlet konumundaydı. Bu nedenle öncelikle yarı-sömürge ekonomisini yaratan kurumların

ortadan kaldırılması ardından milli burjuva sınıfının yetiştirilmesi gerekmektedir. Özellikle de Müslüman-Türk girişimcilerin teşvik edilmesi bu dönemde önemli hale gelmiştir. Böylelikle yeni ekonomi politikalarının Milli İktisat çerçevesinde geliştirilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda, Türkiye SSCB'den sonra, dünyada planlama uygulayan ilk ülke olmasına rağmen 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran, devletin mali yapısını etkilemiştir (Kazgan, 2013: 34-51).

Ulus devletin ve ulusal ekonominin temellerinin atıldığı, gelişmiş ve gelişmekte olan hemen hemen her ülkeyi olumsuz yönde etkileyen iki önemli olayın (*Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı*) yaşandığı bu iki dönem hariç, 1923-1945 yılları arasında uygulanan ekonomi politikaların başarılı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye Cumhuriyeti 1950 yılından itibaren, devletçilik ilkesi yerine 'karma ekonomi'ye geçiş yapmıştır. Dışa kapalı düzen ise 'ithal ikameci' tanımlamasıyla 1970'li yılların ikinci yarısına kadar sürmüştür. Ayrıca Türkiye'de ekonomik gelişme, denetimli ekonomiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak liberalizmin fikrinin altyapısını oluşturan serbest piyasa ekonomisine geçiş çabası başarılı olamamıştır (Kazgan, 2013: 61).

Türkiye, özel sermaye birikimini yeni kaynaklarla besleyerek 1946-1960 yılları arasında hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu yıllar arasında Türkiye'de özellikle tarım sektöründe hızlı makineleşme (*traktör kullanımı*), yeni alanların üretime açılması ve ürün fiyatlarının desteklemesiyle köklü bir değişime uğramıştır. Böylelikle, kırsal kesimden kentlere göçlerin başlamasıyla birlikte iç pazarın genişlediği söylenebilir. Bu durum kentlerde nüfus artışı beraberinde getirirken konut, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi altyapı ve hizmet alanlarında kentlerde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca nüfus artışı tüketim artışı da beraberinde getirmiş ve arz-talep dengesizliğine neden olmuştur. Ek olarak uygulanan ekonomi politikalarının ve toplumsal gelişmelerin sonucunda fiyat artışları, dış ödeme güçlükleri ve işsizlik, beraberinde ekonomik bunalıma zemin hazırlamıştır (Kepenek, 2012: 84-85). Bir bakıma uluslararası sisteme entegre olabilmek için yola çıkan ve çok partili sistemin iktidara taşıdığı Demokrat Parti, ödeyemeyeceği miktarda kısa dönemli borç birikiminden kaynaklanan kambiyo kriziyle ve IMF'nin istikrar programıyla karşı karşıya kalmıştır (Kazgan, 2013: 75). Söz konusu durum 1930-1939 döneminin olumlu izlerini silerek dışa bağımlı politikalar ile ekonominin serbestleştiği ve küresel sermayenin genişlemesini destekleyen politikaların uygulandığı dönem olarak ele alınabilir (Uçkaç, 2010: 425). Bu uygulamalar ile Türkiye Cumhuriyeti'nde endüstriyelleşmenin geç başlaması ve devlet tarafından desteklenmesi, endüstrinin devlete olan bağımlılığını artırmıştır. Söz konusu durum sadece emek kesiminin değil sermaye sınıfının da gücünü ve ekonomiye katılımını sınırladığı söylenebilir.

IMF ve WB'nin gelişmekte olan ülkelere zorunlu kıldığı serbestleşme ve dışarıdan dayatmalı yapısal dönüşümler, 1980 yılında Askeri Darbe ile serbest piyasa ekonomisine geçişi hızlandırmış ve dışa açılma yönündeki ekonomi politikaları beraberinde getirmiştir (Kazgan, 2008: 195-196'dan Akt. Uçkaç, 2010: 426). Bu dönemde bütçe uygulamalarında ve sosyo-ekonomik sorunların oluşumunda yabancı sermaye girişini destekleyen, kapitalist dünyaya uyumu sağlayacak dışa açık büyüme politikaları oldukça etkili olmuştur (Güzelsari,

2008: 97). 1980'li yıllarda Türkiye'de ekonomi programı ile ekonomik ve toplumsal yapılarda köklü değişimler yapılmıştır (Arpacıoğlu & Yıldırım 2011: 68).

1980 yılı sonrasına bakıldığında refah devlet modellerinin gözden düşmesi ve neoliberal politikaların etkisinin artması döneme damga vuran olaylardandır. Artık devletler içe kapanık bir büyüme modelini değil, liberalleşmenin de etkisiyle dışa açık büyüme modeline geçmiştir. Krizlerin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine oldukça büyük olumsuzluklar yaratması gelişmekte olan devletlerin küçülme politikaları izlemelerinin gerekli olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti devletinin sosyal devlet söylemi anlayışından vazgeçtiği görülmüştür. Bu durum, devletin piyasadaki baba rolünün bertaraf olmasına yol açmıştır (Koray, 2008: 194-198).

1990'lı yıllarda yaşanan küreselleşme sürecinde ise, neoliberal politikalar ve peş peşe yaşanan ekonomik krizlerin birleşik etkisi; ülke ekonomisinin küçülmesine, işsizliğin artmasına, ülkedeki gelir dağılımının bozulmasına ve yoksulluğun artmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir ülke konumundan, zengin ile yoksulların gelirleri arasındaki farkın parabolik bir şekilde arttığı ülke konumuna gelmiştir (Arpacıoğlu & Yıldırım, 2011: 68).

19. yüzyılın vahşi kapitalizmde olduğu gibi 1990'lı yılların dünyasında ve Türkiye'de mal ve sermaye hareketlerinin her biçimiyle serbestleşmesi olarak görüldü. Bu süreçte rekabet gücü, başarının tek ölçütü olmuş, gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelerle aynı rekabet ortamına itilmiş, 'insan' neredeyse ekonomiden/toplum anlayışından dışlanmış, toplum sorunlarına duyarız, mekanik bir yeni neoklasik piyasa anlayışı sermayeyle birlikte küreselleşme yoluna girmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin, halen 'sosyal devlet' anlayışına bağlı olduğu yetkililerce ifade edilmesine rağmen, gerçekte ise küreselleşme sürecinin içine düştüğü gözden kaçmamalıdır (Kazgan, 2013: 130-131).

1980'li yıllarda Türkiye'de iç finansal serbestleşmeye ilişkin gerekli kurumsal düzenlemeler yapılmadığından dolayı, Türkiye'nin 1990'lı yıllarda sürekli olarak ekonomik krizlerle karşı karşıya kalması ve devamında krizlerden sonra alınması gereken önlemleri almaması nedeniyle ve son bağlamda bu önlemlere ilişkin düzenlemeler yapılmadan uygulanan dış finansal serbestleşmenin etkisiyle, ortaya çıkan krizleri de önleyememiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında, WB ve IMF'nin bu kadar deneyimi olmasına rağmen serbestleştirme programlarının zamanlamasına ve sıralamasına neden öncelik vermedikleri sorusunu akla getirmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda kısa dönemli ekonomik krizlerle boğuşan ülkeler, söz konusu bu kuruluşların yangına körükle gidilen yönde müdahalede bulduklarını ve krizin ne zaman patlak vereceğini öngöremeyen ve krizin ertesinde ülkenin bulunduğu koşulları hesaba katmadan hatalı politikalar uyguladıklarını ileri sürmüş, öte yandan kuruluşlar ise yeterli önlem alınmadan atılan adımlar için ise bu ülkeleri eleştirmiştir. Bunun sonucunda, kuruluşlar önemli ölçüde imaj kaybına uğramışlardır (Şenses, 2004: 10-11).

Öte yandan Türkiye, 2000-2001 yıllarında IMF destekli programı uygularken tarihinin en büyük krizine yakalanmış ve bu kriz Türkiye'nin IMF ile yeni ve daha kapsamlı

anlaşma yapmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum kısaç altındaki ülkelerin buldukları çıkılmaz bir girdapta olduklarını göstermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin sanayileşme sürecini geri plana itmesinde neoliberal küreselleşmenin önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu olumsuz örneklerin birçok Latin Amerika ülkesinde, geçiş ekonomilerinde ve özellikle de Türkiye'de görülmesi mümkündür (Şenses, 2004: 11-16).

Buna ek olarak, 2001 krizinden sonra krizin olumsuz etkilerini azaltmak üzere krizden sonra atılması gereken adımlar atılmış, 2003-2014 döneminde yoksulluğa ve gelir dağılımını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen yapısal reformlar yapılmıştır. Bu kapsamda (T.C. Hazine Müsteşarlığı, 2018: 20):

- Emeklilik Sistemi Reformu: Kurumsal reform, Parametrik reform, Özel emeklilik sistemi,
- Sağlık Reformu: Yönetişimin merkezileştirilmesi, Sağlık hizmetlerinin etkinliğinin sağlanması, Genel Sağlık Sigortası, Tamamlayıcı Sağlık Sigortası, Maliyet kontrolü önlemleri,
- Sosyal Yardım Reformu: Sosyal yardım sisteminin merkezileştirilmesi, Gelir testi sistemi, Sosyal yardım veri tabanı sistemi, Sosyal yardım ve istihdam arasındaki ilişkinin sağlanması,
- İstihdam Piyasası Reformu: İşsizlik sigortası, Aktif İşgücü Piyasası Politikaları, İstihdam üzerindeki yüklerin azaltılmasıdır.

Eğilmez (2018), 'Kendime Yazılar' adlı blogunda, yapısal reformların tamamlanmadığını ifade etmektedir. Özellikle vergi tahsilatında dolaysız vergileri %30-35 dolaylarından, %45-50'e çıkarılmasını, dolaylı vergilerin ise %65-70 dolaylarından, %55-50'ye indirilmesiyle oluşacak biçimde sistem reformunun yapılmasını istemektedir. Buna ek olarak, sosyal güvenlik sistemi ve sağlık sisteminin açık vermeye devam ettiği, bu nedenle sistemin açık vermesinin önlenmesi için primler ve sağlık giderlerine katılımların gözden geçirilmesini ve emeklilik düzenlemelerinin yenilenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Son olarak, 2001 krizi sonrasında bütçe reformu yapıldıysa da bütçe dengesi hala bir seferlik gelirlerle sağlandığını, bu durumun sürdürülemez olduğunu ve bütçenin bir seferlik gelirlerle finanse edilmesi uygulamasının azaltılarak sürekli gelirlere ağırlık veren bir yapıya kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

Aslında, Türkiye'nin ekonomik temelleri -kuruluşundaki zorlukları da düşündüğümüzde- Cumhuriyet'in 1923-1945 yılları arasında sağlam temeller üzerinde inşa edildiğini ve bunun sonucunda ekonomik bir mucizeyi gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu dönemin öncesinde yaşanan I. Dünya Savaşı ve 10 yıl sonra gerçekleşecek ve tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyecek Büyük Buhran ve bu tarihten 10 yıl sonra başlayacak II. Dünya Savaşı'nın tüm dünya için yıkım etkisini göz ardı etmemek gerekir. Daha sonraki yıllarda ve günümüz de ise neoliberal politikaların, zaman zaman ulusal, zaman zaman ise uluslararası krizlerin etkisiyle Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini ifade edebiliriz.

4. Şili'de Neoliberal Politikaların Etkisi

Bu bölümde, neoliberal politikalar altında Şili ekonomisinin nasıl etkilendiğini ve neoliberal politikaların Şili'de, diğer ülkelere göre (*neoliberal politikaları uygulayan gelişmekte olan ülkeler özellikle de Latin Amerika ülkeleri*) nasıl daha fazla başarıya ulaştığına ilişkin anlatımlar bulunmaktadır.

II. Dünya Savaşı'nın ardından ABD, gelişmekte olan ülkeleri özellikle de jeopolitik konumu önemli olan ülkeleri kısılcasına almaya başlamıştır. Bu ülkelerden en önemlisi Latin Amerika'da önemli bir jeopolitik konuma sahip olan Şili'dir (Karakuş-Candan, 2014: 20). Bu bağlamda Şili'nin bağımsızlığından günümüze kadarki ekonomik gelişimini, neoliberal politikaların Şili ekonomisini ve siyasal sürecini nasıl yönlendirdiğini ve nasıl kısılcaya aldığı anlatılmaktadır.

Latin Amerika'yı inceleyenler için, bölge ekonomilerinin ve toplumlarının endemik bir özelliği olan yoksulluk ve eşitsizlik, bu bölgede bir sosyal sorun olarak görülmektedir (Dion, 2007:186). Araştırmacılar bu iki sorunun sürekliliğini başarısız kamu politikalarına yüklemektedirler. Müdahaleci yaklaşımı benimseyenler, bu sorunu 'pazarın başarısızlığı'nın bir sonucu olarak görürken, aksi yaklaşımı benimseyenler, hükümetlerin başarısızlığının mantıksal bir sonucu olarak görmektedirler (Mamalakis, 1996: 182).

Şili'de, fetih düzenleyicilerinin *encomienda*⁸ sistemini kurduğu andan itibaren, her zaman eşitsizliklerin olduğu gözlenmiştir (Hojman, 1996: 76). Şili'de 1820-1930 döneminde (*bağımsızlığını ilan ettiği ve Büyük Buhrana kadarki dönemde*), yoksulluk ve eşitsizlik devam etmiştir. Yoksulluk ve eşitsizliğin devam etmesinde Latin Amerika'daki hemen hemen tüm hükümetlerin, kolektif (*temel insani, politik, ekonomik ve sosyal haklar*) ve yarı-kamusal (*eğitim, sağlık, refah*) hizmetler üretme konusunda yetersiz veya isteksiz oluşu yer almaktadır. Hükümetler; kolektif ve yarı-kamusal hizmet üretimini büyük ölçüde, orta ve üst sınıfın elde ettikleri gelir üzerinden vergilendirme yoluyla değil, onların madeni ve tarımsal kaynaklardan elde ettiği geçici fazlalar yoluyla finans etmiştir. Aynı zamanda hükümetler, alt sınıfa (*yerli halklar, eski köleler, kadınlar ve kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan yoksullar*) az sayıda veya yetersiz kolektif ve yarı-kamusal hizmetleri sunması ve alt sınıfa kıtanın ortak doğal zenginliklerinden elde edilen gelir paylarından mahrum bırakması, bunun sonucunda hükümetlerin alt sınıfın tüketimdeki adalet ilkesini ihlal etmesine neden olmuştur (Mamalakis, 1996: 186). Bundan dolayı, Şili, 1920'lerin ortasında, Bismarkyan politikasına dayalı bir sosyal koruma sistemi kurmuştur. Bu sosyal sigorta sistemi, çoğunlukla kentte çalışan ücretlileri ve sigortalı işçilerin yardıma muhtaç ailelerini kapsamıştır. Ancak, Şili'deki sosyal güvenlik sistemi, eşitsizlikleri önlememiştir ve bu sistem Latin Amerika'daki en karmaşık ve en maliyetli bir yapıya dönüşmesi ile birlikte ciddi derecede toplumsal cinsiyet ve sınıf eşitsizliklere neden olmuştur. Sosyal programlar,

⁸ *Encomienda, sömürgeci İspanyol Amerika'sında, İspanyol Krallığının Amerikan kolonilerinde Hint nüfusunun durumunu tanımlamaya çalıştığı yasal sistem.*

katı bir yasal gelenek ve ataerkil kurumlar tarafından şekillendirilmiştir. Siyasi hareketliliğe daha az yatkın olanlar (*çoğunlukla dezavantajlı durumdakiler*), 'verimliliği artırmak', 'faydaları evrenselleştirmek' ve 'malîyetleri düşürmek' adına korumasız kalmışlardır (Mesa-Lago 1978, 1985; Borzutzky 1982'den Akt. Montecinos, 1997: 225-226).

Bu doğrultuda Şili'deki eşitsizlikleri azaltmak adına birtakım hamleler yapılmıştır. 1930 yılından ve özellikle de 1945'ten sonra devlet destekli sanayileşme, eşitsizliğin karakterini değiştirmeye yardımcı olmuş, ancak eşitsizliği azaltamamıştır. Eşitsizliğin karakterindeki bu değişim; toplumun belli kesimlerini (*üst sınıfın sanayici kesimi, giderek büyüyen ve kentsel üretim yapan bir işçi sınıfı ve sistemi destekleyen ve ondan faydalanan devlet bürokratlar ve teknokratlar*) zenginleştirmiştir. Çünkü gıda fiyatlarının ve tarımsal ücretlerin düşük tutulması kırsal alanlardaki yoksulluğun daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Bu da kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün (*çoğunlukla yoksul olan kesim*) artmasını teşvik etmiştir. Sübvansiyonların ve hızla yükselen enflasyonun bir araya gelmesiyle birlikte, gelir eşitsizliği ve yoksulluk giderek daha da artmıştır (Hojman, 1996: 76-77).

Bu bağlamda, özellikle seçilmiş kamu ve özel girişimlere ve orta ve üst gelirli hane halklarına yönelik anti rekabet sağlayıcı ayrıcalıklar, hem laissez-faire (1820-1930) hem de korumacı dönemde (1930-1973) sağlanmıştır. Bunun sonucunda, her iki dönemde de Latin Amerika'nın çoğunda yaşanan istikrarsızlık ve durgunluk; yoksulluğa ve eşitsizliğe karşı savaşı zayıflatmıştır (Mamalakis, 1996: 183).

1973 yılında Şili'de gerçekleşen Askeri darbe ile birlikte, yeni bir kalkınma modeli hayata geçirilmiştir. Bu kalkınma modelinde temel ihtiyaç ürünlerinin fiyat serbestisi ve sosyoekonomik etkinliğin yer almasının yanı sıra yerel ve yabancı yatırımcıların menfaati yönünde özelleştirmeler yapılmıştır. Böylelikle dış piyasa için üretim politikası uygulanmış olacaktı. Çünkü piyasa, tüm ekonomik etkinlikleri kapsadığı gibi sosyal, politik ve kültürel etkinliklerin de merkezi ve düzenleyicisi konumundaydı. Sermaye cephesi; merkezileşmeyi, tekelliliği, emekten sermayeye doğru gelir akışının artışı, üretimin belli alanlarında teknolojik ve örgütsel anlamda modernleşmesini, üretim maliyetlerinde önemli bir miktarda azalışı, sermayede ve üretim fazlasında artışı desteklemekte ve bu üretim modeliyle dünyada belli başlı ekonomilere eklenmeyi öngörmekteydi (Soto, 2007: 116-117). Şili'deki yeni kalkınma modelinin olumlu sonuçlarını ifade etmek gerekmektedir. Bu model, kamu hizmetlerinin finansmanın tamamının özel sektör tarafından karşılanması ile yüksek olan kamu harcamalarının düşmesini sağlamıştır. Ancak, bu kalkınma modeli devlet harcamalarının özel sektöre ilişkin yatırımlarının (*crowding-out*) azalmasını neden olmuştur (Alper, 2004: 3).

Öte yandan aynı askeri rejim, sosyal koruma sisteminin ilkelerini de değiştirdi. Ülkenin kalkınma stratejisini tekrar tanımladı. Bu dönemde (1973-1990), ani ve beklenmedik bir şekilde değişen neoliberal ekonomik reform paketinin ve büyük kurumsal değişimlerin bir parçası olarak sosyal harcamalar azaldı (Meller 1990'den Akt. Montecinos, 1997: 227). Devlet, aşırı yoksulluğu hafifletmeyi amaçlayan sosyal hizmetlerin sağlanmasında minimalist bir yaklaşımı (*sosyal politika reformları, âdem-i merkezîyetçi*,

özelleştirme yanlısı, piyasaların yanlı kullanımı ve devlet yardımlarından yararlanacak kişilerin seçimi katı hal almıştı) benimsedi (Castaneda, 1990'den Akt Montecinos, 1997: 227). Bu bağlamda, yetkililer devletin sosyal koruma geleneğinin (*en yoksul gruplar hariç*) geri çekilmesini destekledi. 1990'larda, demokrasiye dönüş ile birlikte, ekonomi politikasındaki öncelikler değiştirilmeden sosyal politikaların yönü değiştirildi (Montecinos, 1997: 224).

Şili ekonomisi 20. yüzyılın büyük bir bölümünde düşük ekonomik büyüme ve yüksek enflasyonla yaşamış olmasına rağmen son 20 yıllık dönemde (1990-2010) büyük bir değişim sergilemiştir. Aynı zamanda diğer Latin Amerika ülkelerinde görülen finansal krizler ve durgunluğun aksine Şili güçlü ve istikrarlı yapıya kavuşmuştur (Ganioğlu, 2010: 137). Yaşanan ekonomik krizlerin etkileri gelişmekte olan ülkelerde şiddetli bir biçimde hissedilmekteydi. IMF, Şili'de büyük miktarda olan kamu borcunu düşürmek için ekonomiye yönelik yapısal uyum paketi hazırlamış ve sosyal hizmetlere kamu harcamalarından fazlaca ayrılan payın da azaltılması şartını koşmuştur. WB'nin beklentisi Şili ekonomisinde verimliliğin artacağı, sosyal hizmetlerdeki bakım kalitesinin ve kullanıcı faydasının yükseleceği yönündeydi. Ancak birçok ülkede WB'nin politikaları başarısızlığa uğrarken Şili'de başarılı şekilde uygulanmıştır. Bunun sebebi ise, Şili reformu WB'nin yaydığı reformdan farklılaşarak daha öncesinde topluma yerleşmiş geniş kamu hizmetleri ağını muhafaza etmiş olmasıdır. Ayrıca, Şili hükümeti WB'nin dayattığı temel hizmet paketini tanımlamamıştır (Homedes & Ugalde, 2005: 83-84). Bu nedenle Latin Amerika'ya, Şili ve diğerleri olarak ayırmak doğru olacaktır. Çünkü Şili'nin bu dönüşümü diğer Latin Amerika ülkelerine (*Peru, Arjantin, El Salvador, Kolombiya, Uruguay ve Meksika*) ilham kaynağı olmuştur (Oflluğlu & Oran, 2011: 45).

Aslında Şili'de büyümenin hızlanmasında 1970'lerden itibaren çok geniş bir yelpazede uygulamaya konulan reformlar ve bu reformların sürekliliğinin sağlanması önemli rol oynamıştır. Kurumlara ve politikalara ilişkin yurt içi finansal piyasaların ve ticaretin serbestleştirilmesi, sermaye piyasalarının gelişmesi, kamu sektörünün yeniden yapılandırılması, özelleştirme, sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasalarına yönelik düzenlemelerin neticesinde kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu düzenlemeler Şili'de, 1990'dan itibaren güçlü bir büyüme fırsatı sağlamıştır (Ganioğlu, 2010: 145). Ek olarak Şili'deki bu reformlar eşitliği sağlamıştır. Özellikle risklerle karşı karşıya kalan düşük gelirli için ekonominin gelişim stratejisinde ve yoksulluğun giderilmesinde uygulanan sosyal politikaların ön plana çıkarılması amaçlanmıştır (Mesa & Cox, 2003: 120; Ganioğlu, 2010: 145).

Şili'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk istatistiklerine bakıldığında ise, GINI katsayısı 1971'de 0,47'den, 1980'de 0,53'e ve 1989'da 0,59'a yükseldiği ve 1990'ların başında ve 1994 yılında GINI katsayısı 0,57'de düştüğü görülmüştür (Ferreria & Litchfield, 1999: 510). Latin Amerika'da ise gelir eşitsizliği; 1980'lerde ve 1990'larda üst seviyelere tırmanmış olmasına rağmen 2000'lerde ise ani bir düşüş yaşamıştır (Gasparini & Cruces, 2013: 53).

Genel olarak, yapısalılık çağında (1930-1973/1973-1990), hükümetin mezo-ekonomisi (*orta vadeli programında*) radikal bir dönüşüm geçirmiştir. Buna rağmen,

yoksulluk ve eşitsizlik bakış açısıyla bakıldığında ise, 1930'lardan önce olduğu gibi, hala muhtaç ve yoksullar açısından değişen bir şey olmamıştır. 1930'lardan 1990'lara kadar, Latin Amerika'da neredeyse tüm hükümetler bu zaman diliminde (Mamalakis, 1996: 186-187):

- Tarım, finans ve ticaret sistemini zarara uğratma pahasına sanayiye yapay olarak teşvikler yapılmış,
- İthalata karşı koruyucu duvarlar yükseltilmiş ve
- Piyasaya acımasızca müdahale etmişlerdir.

Buna ek olarak Şili, 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında 'Şili Mucizesi' adının verildiği önemli bir ekonomik büyüme yaşamıştır. Augusto Pinochet'nin acımasız askeri diktatörlüğün sonrasında, ülkenin ekonomik olarak büyümesinin yoksulluğun azalmasında⁹ önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Ancak 2000 yılına kadar, ekonomik büyümeye rağmen gelir eşitsizliği artmıştır (Loyka, 2011: 2; Soto & Torche, 2004: 403). Her Concertación başkanının¹⁰ sosyal harcama politikaları homojen olmadığından, yoksulluk ve eşitsizlik üzerinde farklı etkiler yaratmışlardır. Ancak, 2000'lerden ve Ricardo Lagos'un başkanlığından sonra, Şili'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk azalmaya başlamıştır. 2000 yılında yoksulluk içinde yaşayan Şilililer %20,2 iken, 2009'da %11,5'e düşmüştür (Loyka, 2011: 2-3). Buna ek olarak, bu hükümetler, büyümenin bölgelere ve nüfusa eşit ölçüde fayda sağlamadığı konusunda görüş birliği içerisinde bulunmuşlardır: her bölgede yoksulluk seviyesi azalmasına rağmen, bölgesel gelir eşitsizliği azalmamış ve refah farklılıkları uzun süre devam etmiştir (Soto & Torche, 2004: 401).

21. yüzyılın ilk on yılında Latin Amerika'da hem yoksulluk hem de gelir eşitsizliği önemli ölçüde azalmıştır. Sosyal göstergelerdeki bu gelişmeler en az iki faktörle ilişkilendirilmiştir: Bir yandan, bölge ekonomilerinin çoğunluğu, işgücü gelirinde ve istihdamdaki artışla birlikte güçlü bir büyüme yaşamıştır. Öte yandan, çoğu Latin Amerika ülkesi sosyal harcamaları artırmış ve geniş kapsamlı sosyal koruma sistemleri oluşturmuş veya mevcut sistemlerin kapsamını büyük ölçüde genişletmiştir (Gasparini & Cruces, 2013:

---

⁹ 1987 ile 2000 arasında, toplam yoksulluk %38'den %20'ye düşerken, yoksulluk %13'ten %6'ya düşmüştür (Soto & Torche, 2004:403).

¹⁰ Son 50 yılda Şili, siyasi ideolojinin tam spektrumunu temsil eden başkanlar tarafından yönetilmiş ve 2010 yılına kadar egemen siyasi paradigma tam bir çember çizmiştir. 1958 ile 1964 yılları arasında Jorge Alessandri yönetiminde bulunan merkez sağ muhafazakâr hükümet yerini, 1964'ten 1970'e kadar Eduardo Frei'nin önderliğindeki Hristiyan Demokratik merkezci reformist hükümete bıraktı. 1970 yılında iktidara gelen Salvador Allende'nin kötü şöhretli 'Sosyalizme giden Şili'nin Yolu' 1973'te şiddetli bir şekilde sona erdirildi ve yerini Şili'yi dünyanın en neoliberal ekonomisi haline gelmesini sağlayacak olan Augusto Pinochet'in liderliğindeki aşırı sağcı diktatörlüğe bıraktı. Demokrasi 1990 yılında restore edildi ve orta-sol Hristiyan Demokratlar ile Sosyalistler tarafından oluşturulan "Concertacion koalisyonları". Aylwin (1990-94), Eduardo Frei (jr) (1994-2000), Ricardo Lagos (2000-06) ve Michelle Bachelet (2006-10) başkanlıkları altında demokrasiyi taçlandırmıştır. 2010 yılında Sebastián Piñera önderliğinde merkez sağ koalisyonu iktidara getirdi; bu durum, 1960'ların başından bu yana ilk kez bir yönetimin tek başına iktidara geldiğini temsil etmektedir (Kennedy & Murray, 2012: 22).

51-52). Şili'nin son 20 yıldaki gelirindeki ciddi artış, yoksulluktaki eşit derecedeki bir düşüşe eşlik etmiştir: kişi başına düşen GSYİH, 1987'de 1.679 ABD dolarından 2006 yılında 7.214 ABD dolarına yükselirken, resmi yoksulluk sınırlarının altında yaşayanların yüzdesi %39,4'ten, %13,7'ye düşmüştür (Agostini & Brown, 2011: 604). Sonuçta, üretimdeki bu güçlü genişleme, azalan işsizlik seviyesini, artan reel ücretleri, enflasyonun düşmesini ve gittikçe artan dışsal durumu işaret etmektedir (Soto & Torche, 2004: 402).

Şili'de 1973-1990 dönemine ilişkin sosyal politika ve sosyal hizmetlerde yapılan uygulamalara bakıldığında, 1973'de yerel yönetim kurumları/kuruluşları yönetimi devralmış ve sosyal hizmetlerin dağıtımını üstlenmiştir. Ancak yerel yönetim kurumları/kuruluşları devlet kaynaklarının kaybını telafi edecek yeterli kaynaklara sahip değillerdi. Ücretlerdeki genel düşüş, yüksek faiz oranları, uzun süreli işsizlik ve emekli maaşlarının düşük olması sosyal harcamalardaki azalmayı durduramamıştır. Bunun sonucunda, aşırı hedefleme birçok dezavantajlı grubun korumasız kalmasına neden olmuştur (Montecinos, 1997: 227). 1980'lerin başından itibaren, yoksulluğun azaltılması Şili hükümetinin önemli politika hedefleri arasında yer almıştır. Bu on yılın başlarında, Şili'nin yoksulluk karşıtı stratejisi ile birlikte; hamile kadınlara, yoksul ebeveynlere, hanehalkı reisinin kadın olduğu evlere, yaşlılara, özürülülere, işsizlere, yoksullara ve yeterince içme suyu satın alamayanlara bir dizi transferler gerçekleştirilmiştir. Ekonomik büyüme ile birlikte, bu tür transferlerin gerçekleştirilmesiyle son yirmi yılda ulusal yoksulluk yüzdesinin %65'lik bir düşüşte önemli bir payı bulunmaktadır (Agostini & Brown, 2011: 622).

1990 yılından itibaren demokrasinin gelmesiyle birlikte dezavantajlı gruplara hem harcanan miktar hem de özel ilgi artmıştır. Ekonomik büyümeyle birlikte, sosyal harcamalar (*ve bir dereceye kadar nakit transferleri*) eşitsizliğin ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır. Sosyal politikadaki değişimlerin bir sonucu olarak, kişi başına düşen sosyal harcamalar 1998- 1999 yıllarında 686 USD (*2000 sabit fiyat*) iken 2008-2009 yıllarında 945 USD (*2000 sabit fiyat*) seviyesine yükselmiştir. Eğitime ilişkin sosyal harcamalar ise (*GSYH'nin bir yüzdesi olarak*) bu dönemde artmış, 1998-1999'da %3,6 iken; 2008-2009'da %4,3'e çıkmıştır (Loyka, 2011: 2-3).

Eğitimin, düşük ve yüksek vasıflı işçi ücretleri arasındaki eşitsizliğin azaltılmasında temel bir faktör olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, Şili'nin şu anki Şartlı Nakit Transferinde yer alan 2000 yılında kurulan ve 2003 yılında Ricardo Lagos tarafından uygulamaya konan Şili Solidario transferinin koşulları, tüm aile üyeleri için zorunlu okula devam ve sağlık kontrollerini kapsamaktadır. Ayrıca bu transferlere ek olarak, nüfusun sadece en yoksul kesimi hedef alınmış ve her bir Şili hanehalkına bir sosyal hizmet görevlisi atanmıştır (Loyka, 2011: 3). Aslında, bu sosyal harcamalar, ekonomik kriz ve sonradan ortaya çıkan yapısal uyum reformlarından etkilenenleri tespit etmek için daha etkili sosyal güvenlik ağları sağlamayı hedeflemiştir. Bu sosyal harcamalar, sağlık ve eğitime yapılan yatırımları, küreselleşmiş piyasalarda büyüme ve rekabet edebilirliği teşvik etmenin bir aracı olarak görülmüştür (Dion, 2007: 187). Buna ek olarak, Latin Amerika'da da 2000'lerde yaşanan eşitsizlik ve yoksulluğun azalması, sosyal harcama sistemlerinin artması ve sosyal koruma sistemlerinin başlatılması ya da genişletilmesi ile bağlantılıdır (Gasparini & Cruces, 2013: 59).

Bu bağlamda, Şili'deki, yetkililerin kısa vadeli kazançlar uğruna uzun vadede yer edinmiş istikrarı tehlikeye atacak politikalarından uzak durmaları ve titizlikle oluşturulmuş kurumsal alt yapıları sadık kalmaları neoliberal ekonomi politikaların sürekliliğini sağlamıştır. Aynı zamanda, Şili'yi, finansal küreselleşmeyle birlikte yaşadığı sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerinden ve finansal krizlerden de korumuştur (Ganioğlu, 2010: 145).

Ayrıca reformların kalıcılığının ve sürekliliğin sağlanabilmesi için mali piyasaların etkin yönetimi, yapısal dengenin şeffaf ve esnek olması ve reformların işleme için hedeflenen orta vadeli programa sadık ve sorumlu kalınması gerekmektedir. Böylece konjonktürle aynı yönde hareket eden sosyal politikaların, insanlar üzerindeki riski çeşitlenmesinde ve bireysel sigortalamada etkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte söz konusu sosyal politikalar ekonomik krizlerin kamu maliyesi üzerindeki etkisini azalttığı da gözlenmiştir (Mesa & Cox, 2003: 120-121).

Sonuç olarak küreselleşmenin artan olumsuz etkilerine birçok ülke maruz kalırken, Şili ekonomisinin sıra dışı bir performans sergilemesi, araştırmacıları bu başarının ardındaki sebeplerin araştırılmasına yöneltmiştir. Schmidt-Hebbel (2006)'ye göre; Şili ekonomisinin son 20 yılda sergilediği bu dikkat çekici değişimde politik liderliğin kalitesinin, politika oluşum sürecinin, kurumlar ve politikaların etkili olduğu söylenmektedir. Söz konusu reformlar, yabancı finansal piyasaların ve ticaretin serbestleştirilmesine, sermaye piyasalarının gelişmesine, kamu sektörünün yeniden yapılandırılmasına, özelleştirme, sosyal güvenlik sistemi ve işgücü piyasalarına yönelik olmuştur (Ganioğlu, 2010: 138). 1970'lerden itibaren Şili'de uygulanan reformların derinliği, hızı, zamanlaması ve tedriciliği (gradualism) üç sonuca yönlendirmektedir (Ganioğlu, 2010: 145-148):

- Reformların çok farklı alanları kapsamayı ve derinlemesine ve geniş bir yelpazeye sahip olması (*mal ve hizmet çeşitliliğinde artış*),
- Reformların kademeli olarak gerçekleşmesi,
- Politik liderlik-kararlılık fikirlerinin etkin olması (*optimal zamanlama, hız ve öncelikten daha önemli*) istikrarı ve kalkınmayı sağlamıştır.

Kısacası Şili neoliberal politikaları uygularken sosyal politikayı dışlamamıştır. Sosyal politikaların etkisiyle finansal piyasaların özelleştirilmesi, kamu tarafından denetlenmesi (*disipline edilmesi*), etkin bir biçimde yönetilmesi ve bütçe dengesine önem verilmesi sonucunda sosyal politikalara fon aktarımları sağlanmıştır. Sosyal politikalara aktarılan bu payların, doğru ve etkin bir şekilde dezavantajlı gruplara verilmesi ile yoksulluk ve eşitsizlik azalmıştır.

5. Türkiye ve Şili Karşılaştırmalı Yoksulluk İstatistikleri

Bu bölümde Türkiye ve Şili'nin yıllar boyunca neoliberal politikaların gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine yansımaları incelenmiştir. Türkiye ve Şili'ye ilişkin gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine ilişkin verilere Dünya Bankası web sitesinden ve Human Development Index (HDI)- 2016 raporundan ulaşılmıştır. Her iki ülkeye ilişkin

istatistikler, yıllar itibariyle, HDI skorunu ve sıralamasını, gelir eşitsizliğini (*GINI katsayısını*), mutlak yoksulluk içinde yaşayanların genel nüfus içindeki sayısı ve oranı ve son olarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı %20'lik grupları içermektedir. Bu istatistikler, Tablo 3, Şekil 1, Tablo 4 ve Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo: 3
1990-2015 Dönemine İlişkin Türkiye ve Şili'ye Ait İnsani Gelişmişlik Endeksi Puanı, Sırası ve Değişimi

HDI	Parametreler	1990	2000	2010	2015
Türkiye	Puan	0,576	0,653	0,737	0,767
	Sıra	89	88	81	72
Şili	Puan	0,700	0,761	0,820	0,847
	Sıra	48	44	40	38

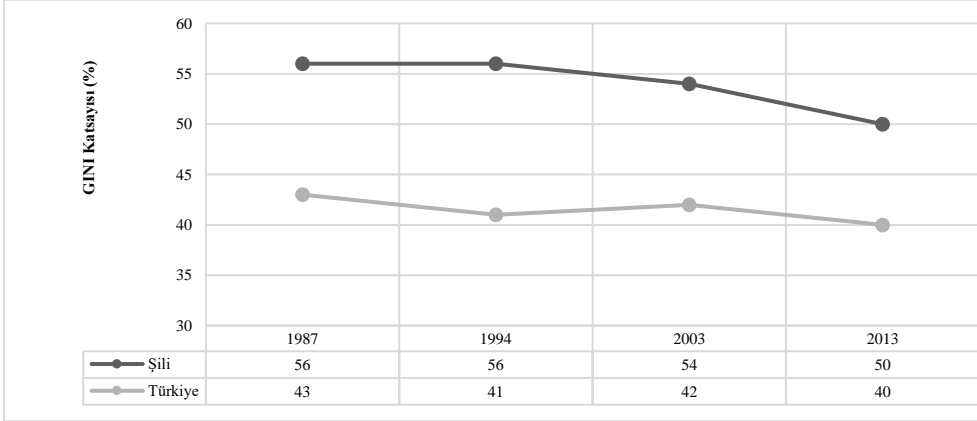
Kaynak: HDI (2016), Human Development Report, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf>, 22.06.2017; İlgili rapordan yararlanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 3'de 1990-2015 dönemine ilişkin Türkiye ve Şili'ye ait HDI istatistiklerine yer verilmiştir. Türkiye'nin 1990 yılında HDI 0,576 iken, 2015 yılında 0,767 olmuştur. Şili'nin 1990 yılında HDI 0,700 iken, 2015 yılında ise 0,847'dir. Ülkelerin HDI'deki sıralamalarına bakıldığında ise, 1990 yılında 144 ülke içinde Türkiye 89. sıradayken, Şili'nin 48. sırada olduğu görülmektedir. 2015 yılında 188 ülke içinde Türkiye 72. sırada iken, Şili'nin 38. basamağa ilerlediği görülmektedir. İki ülke karşılaştırıldığında HDI bakımından Şili'nin Türkiye'den yıllar itibariyle üstün olduğu görülmektedir.

Söz konusu bu durum iki farklı sonucu doğurduğu söylenebilir. Birincisi, 1990-2015 dönemine ait Şili'nin HDI sıralamasındaki değişimin, üst düzey ülke grubunda bir başka deyişle gelişmiş ülkelerle rekabet içinde olduğu ve öte yandan Türkiye'ye ait rakamların ve sıralamanın ise daha çok gelişmekte olan ülke kategorisindeki ülkelerle rekabet ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Şili'nin Türkiye'ye göre sıralamasındaki değişimin, katma değer olarak daha yüksek olduğunu ifade edilebilir.

Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme sürecinde Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılması tablonun daha iyi analiz edilmesine yardımcı olacaktır. 2015 yılında Türkiye'nin, Avrupa Bölgesi (*Eurozone*)'nde sadece 117. sıradaki Moldova, 82. sıradaki Makedonya, 81. sıradaki Bosna Hersek ve 75. sıradaki Arnavutluğu geçtiği görülmektedir (HDI, 2016). Bu da aslında Türkiye'ye ait sayıların ve sıralamanın ne kadar yanıltıcı olduğunu, aslında Türkiye'nin HDI hedefi olarak Şili'nin ve Avrupa'nın çok gerisinde kaldığı söyleyebilir.

Şekil: 1
1987-2013 Dönemine Ait Türkiye ve Şili'deki Gelir Eşitsizliği

Kaynak: <www.data.worldbank.org> sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Worldbank, 2017c. GINI index (World Bank estimate). <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>>, 22.06.2017.

Şekil 1'de 1987-2013 dönemine ait Türkiye ve Şili'deki gelir eşitsizliğine ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. 1987 yılında Türkiye'ye ait GINI katsayısına bakıldığında 0,43 olarak görülürken, Şili'de ise bu değer 0,56 olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında Türkiye'de bu rakamın 0,40'a, Şili'de ise 0,50'ye gerilediği görülmektedir. Bu bağlamda her iki ülkede de GINI katsayı değerlerinde bir iyileşmenin olduğu bir başka ifadeyle gelirin daha eşit bir şekilde dağıtmaya başlandığını söylenebilir. Ayrıca Türkiye'nin Şili'ye göre daha eşit bir gelir dağılımına sahip olduğu söylenebilir.

Tablo: 4
1987-2013 Dönemine İlişkin Türkiye ve Şili'de Günde 1,91 ve 3,10 Amerikan Doları'nın Altında Yaşayanların Sayısı (Milyon)

Parametre	Ülkeler	1987	1994	2003	2013
Günde 1,91 Amerikan Doları	Şili	1.05	0.68	0.43	0.16
	Türkiye	0.82	1.48	2.47	0.25
Günde 3,10 Amerikan Doları	Şili	2.74	2.00	1.27	0.36
	Türkiye	4.98	6.95	8.71	1.99

Kaynak: <www.data.worldbank.org> sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Worldbank (2017a), Poverty headcount ratio at \$1,90 a day (2011 PPP) (% of population), <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?locations=1W&start=1981&end=2013&view=chart>>, 22.06.2017; Worldbank (2017b), Poverty headcount ratio at \$3,10 a day (2011 PPP) (% of population), <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.2DAY?end=2013&locations=1W&start=1981&view=chart>>, 22.06.2017.

Tablo 4'de 1987-2013 dönemine ait Türkiye ve Şili'de günde 1,91 ve 3,10 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insanlara ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. Dünya bankası istatistiklerine göre, 1987 yılında Türkiye'ye ait ölçülen günde 1,91 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insan sayısı 800 bin iken, Şili'de bu sayı 1 milyon 110 bindir. 2013 yılında ise Şili'de 160 bine, Türkiye de 250 bine gerilediği görülmektedir. Diğer yandan 1987 yılında Türkiye'ye ait ölçülen günde 3,10 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insan sayısı

yaklaşık 5 milyon iken, Şili'de bu sayı yaklaşık 2 milyon 800 bindir. 2013 yılında ise Türkiye'de bu sayı yaklaşık 2 milyona, Şili'de ise 360 bine gerilediği görülmektedir. Her iki ülke, kişi sayısı olarak yoksulluğu azaltmasına rağmen 'Hangi ülkenin politikası daha başarılı olmuştur?' sorusuna cevap aramak mantıklı olacaktır.

Worldbank (2017ğ) istatistiklerine göre 1987 yılında yapılan nüfus sayımında Türkiye nüfusunun 51.168.841 olduğu hesaplanmıştır. 1987 yılında 1,91 ve 3,10 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insanların ülke nüfusuna oranı sırasıyla %1,5 ve %9 olarak hesaplanmıştır. 2013 yılında yapılan nüfus sayımında Türkiye nüfusunun 76.223.639 olduğu ve 1,91 ve 3,1 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insanların ülke nüfusuna oranı ise sırasıyla %0,3 ve %2,5 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda mutlak yoksulluk içindeki insanların nüfus içindeki yüzdesinde bir düşüş ve yoksulların sayısında sırasıyla %70,5 ve %61,1'lik bir gerileme kaydettiği görülmüştür. Bununla birlikte Worldbank (2017ğ) istatistiklerine göre 1987 yılında yaptığı nüfus sayımına göre Şili nüfusunun 12507488 olarak hesaplanmıştır. 1987 yılında 1,91 ve 3,1 doların altında yaşayan insanların oranı sırasıyla %8,3 ve %22 olarak hesaplanmıştır. 2011 yılında yapılan nüfus sayımında Şili nüfusunun 17.248.000 olduğu ve 1,91 ve 3,10 doların altında yaşayan insanların oranı sırasıyla %0,9 ve %2 olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda yoksulların nüfus içindeki yüzdesinde bir düşüş ve yoksulların sayısında sırasıyla %85,8 ve %87,8'lik bir gerileme kaydettiği görülmüştür.

Sonuç olarak, 1,90 ve 310 Amerikan Doları'nın altında yaşayan insanların sayısı 2013 yılına gelindiğinde hem nüfus içindeki oranı hem de kişi bazında Şili'nin Türkiye'ye göre mutlak yoksullukla mücadelede daha başarılı olduğu söylenebilir.

Tablo: 5
1987-2013 Dönemine İlişkin Türkiye ve Şili'de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı %20'lik Gruplar

Ülkeler	%20'lik Fert Grupları	1987	1994	2003	2013
Türkiye	İlk %20	49,91	47,62	48,37	46,58
	İkinci %20	9,81	10,15	10	10,49
	Üçüncü %20	14,03	14,87	14,58	15,15
	Dördüncü %20	20,35	21,6	21,55	21,95
	Son %20	5,90	5,77	5,51	5,84
Şili	İlk %20	61,4	61,5	59,95	56,69
	İkinci %20	6,7	6,73	7,28	8,29
	Üçüncü %20	10,62	10,59	11,14	12,05
	Dördüncü %20	17,94	17,73	17,8	18,33
	Son %20	3,34	3,46	3,82	4,63

Kaynak: <www.data.worldbank.org> sitesinden elde edilen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Bkz. Worldbank (2017ç), *Income share held by highest 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.05TH.20>>, 22.06.2017; Worldbank (2017d), *Income share held by second 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.02ND.20>>, 22.06.2017; Worldbank (2017e), *Income share held by third 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.03RD.20>>, 22.06.2017; Worldbank (2017f), *Income share held by fourth 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.04TH.20>>, 22.06.2017; Worldbank (2017g), *Income share held by lowest 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.20>>, 22.06.2017.

Tablo 5'de 1987-2013 dönemine ilişkin Türkiye ve Şili'ye ait eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı şekilde %20'lik gruplar verilmiştir. Şili ele alındığında eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip %20'lik grubun

2013 yılında toplam gelirden aldığı pay, 1987 yılına göre 4,71 puan azalarak %56,69 olurken, en düşük gelire sahip %20'lik grubun payı 1,29 puan artarak %4,63 olmuştur. Türkiye ise, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip %20'lik grubun 2013 yılında toplam gelirden aldığı pay, 1987 yılına göre 3,3 puan azalarak %46,58 olurken, en düşük gelire sahip %20'lik grubun payı 0,06 puan azalarak %5,84 olmuştur.

Genel olarak yıllar itibariyle eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay her iki ülkede de azalırken, son %20'lik grupların toplam gelirden aldığı pay Şili'de artarken, Türkiye'de azalmıştır.

6. Değerlendirme

Bu çalışma tarihsel süreç boyunca fiziksel olarak birbirlerine uzak mesafede olmasına rağmen politik iklimin, siyasi yapıların ve toplumların verdiği tepkiler bakımından benzerlikleri içeren Türkiye ve Şili'ye ilişkin neoliberal politikaların tarihsel bağlamda ele alınması ve gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine yansımalarının değerlendirmesini içermektedir.

1947-1991 Soğuk Savaş Dönemi'nin konjonktürel yapısı ele alındığında, ABD ve Batı Avrupa ülkeleri, SSCB'den yayılan sosyalist rejime karşı, liberal rejimi yayma yarışına girmişlerdir. II. Dünya Savaşı'na kadar çok kutuplu siyasi ve ekonomik güçler yerini, savaştan sonra iki kutuplu ekonomik ve siyasi güçlere bırakmıştır. Ancak bir kutbunu ABD'nin oluşturduğu diğer kutbunu da SSCB'nin oluşturduğu yapı hem ekonomik hem de siyasal güç mücadelesine girdiği görülmektedir. Böylece ABD'nin başını çektiği liberal politikalarda değişime gitme zorunluluğu doğmuştur. Bu bağlamda, yeni oluşturulan ekonomik, politik ve siyasal yapının, SSCB rejimine karşı uygulanabileceği ülkelerin seçilmesi gerektiği ifade edilebilir. Latin Amerika'da Şili ve Ortadoğu'da ise Türkiye, çok önemli jeopolitik konuma sahip ülkelerdir. Sonuçta ABD'nin öncülüğünde kurulan IMF, WB ve BW kuruluşları, gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarına ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü / North Atlantic Treaty Organization (*NATO*) ile de siyasal ve askeri politikalarına etki ettiği söylenebilir.

Genel olarak neoliberal ekonomi kısılacındaki Türkiye ve Şili'ye ilişkin yoksullukla ilgili istatistikler göz önüne alındığında Türkiye ve Şili'de olumlu gelişmeler olduğu ancak Şili'nin Türkiye'ye kıyasla politikalarında daha başarılı olduğu görülebilir. Şili devletinin yoksulluk ile mücadelesindeki başarılı politikalarını aşağıdaki beş durumla açıklamak mümkündür.

İlk olarak Şili devleti, 1980 yılının hemen öncesinde yaşanan banka krizlerinin ve ekonomik krizlerin sonucunda, WB ve IMF'nin 1980 yılından sonra dikte ettiği neoliberal felsefenin etkisinde ekonomi, siyasi ve sosyal politikalarına yön vermiştir. Bu politikaları uygularken de kendi tavizlerinden vazgeçmemiştir. Türkiye'de durum hem zaman açısından hem de politik açıdan biraz farklılaşmaktadır. Türkiye, 1947 yılında IMF ile tanışmış, 2001 yılında yaşanan banka ve ekonomik krizlerin etkisiyle kapılarını tekrardan IMF'ye açmıştır.

WB, kendi direktifleri (*kamu harcamalarını kısması, IMF'nin verdiği borçların tek tek incelenmesi vb.*) doğrultusunda Türkiye'nin ekonomi ve sosyal politikalara yön vermesini dile getirmişlerdir. Şili'deki duruma benzer, 2001 yılından sonra Türkiye'de bankaların mali yapısı güçlendirilmiştir. Türkiye'deki finansal piyasalara sıkı bir denetim ve disiplin mekanizması hâkim olmuştur. Ancak sosyal politika konusunda özellikle 1996-2002 yıllarında¹¹ sosyal harcamalar ilişkin ayrılan paylardan tavizler verildiği söylenebilir.

İkinci olarak, Şili'de 1980-2010 dönemi zarfında bu kararlı yapının oluşmasında, Schmidt-Hebbel (2006)'in de belirttiği gibi; politik liderliğin kalitesi ve kararlılığı (*optimal zamanlama; hız ve öncelikten daha önemlidir*), politika oluşum süreci (*reformların kademeli olarak gerçekleşmesi*) ve kurumlar ve sosyal politikaların (*reformların çok farklı alanları kapsaması ve derinlemesine ve geniş bir yelpazeye sahip olması*) etkili olduğunu söylemiştir.

Üçüncü olarak Şili; ekonomi, siyasi ve sosyal politikalarını değiştirirken WB'nin dikte ettiği reformları bir kenara bırakmış, var olan geniş kamu hizmetleri ağını korumuştur. Buna ek olarak Şili devleti, hükümetlerin elinde oyuncak olmaktan çıkmış; politika ve siyasi emeller uğruna mali ve sosyal disiplinlerinden vazgeçmemiştir. Bu bağlamda, neoliberal politikaların etkisiyle finansal piyasaların özelleştirilmesi, kamu tarafından denetlenmesi (*disiplin*), etkin bir biçimde yönetilmesi ve son olarak bütçe dengesine önem verilmesi sonucunda sosyal politikalara büyük miktarlarda fonlar aktarılmıştır.

Dördüncü olarak, neoliberal politikalar ışığında WB ve IMF tarafından dikte edilen sosyal politikalar, Şili'de başarıya ulaşmasının nedeni olarak, toplumun geneline yayılmış kamu hizmetleri ağını korumuş olması ve ilgili kuruluşlar tarafından şekillendirilen temel hizmet paketini tanımlama gereği duymamış, diğer taraftan Türkiye'nin ise WB ve IMF'nin vermiş olduğu direktifler doğrultusunda, var olan geniş kamu hizmetleri ağını küçültmüş ve WB'nin direktifleri ışığında temel hizmet paketini tanımladığı için başarısız olduğu söylenebilir.

Son olarak, aslında sorgulanması gereken şey, Şili'deki konjonktürel ortamın benzeri Türkiye'de olmasına rağmen gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadelede neden daha etkin olamamıştır? Bunun cevabı kısa ve nettir. Şili'deki reformlar¹² parametrik değil, yapısal reformlar niteliğindedir. Bu yüzden Şili'deki reformlar kalıcı olmuştur. Şili devleti, parametrik reformlar ile yapısal reformların sürdürülebilirliğini ve kalıcılığını sağlamıştır. Türkiye'de ise etkin derecede yapısal reformlar yapılmadan, parametrik reformlar yapıldığı için Şili'ye ilişkin sosyal politika karşılaştırılmalarında Türkiye'nin daha düşük bir pozisyonda kaldığı ifade edilebilir.

---

¹¹ BUMKO'dan alınan verilere göre, SHÇEK'in bütçeden aldığı pay 1984-1995 döneminde ortalama binde 2,3, 1996-2002 döneminde ortalama binde 1,3 ve 2002-2011 döneminde ise binde 4,6 olmuştur.

¹² Parametrik reformlar, mevcut sistemi değiştirmeden sistem için yapılan değişiklikler olarak ifade edilirken, yapısal reformlar bir başka deyişle paradigmatik (yapısal) reformlar mevcut sistemin değiştirilmesidir.

Her iki ülke gelir dağılımını ve yoksulluk istatistiklerini iyileştirmesine rağmen, Şili'nin Türkiye'ye göre daha başarılı olduğu söylenebilir. Ancak, bu iki ülkenin hala birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin gerisinde olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Agostini, C.A. & P.H. Brown (2011), "Cash transfers and poverty reduction in Chile", *Journal of Regional Science*, 51(3), 604-625.
- Alcock, P. & M.A.Y. Margaret & K. Rowlingson (2011), *Sosyal Politika Kuramları ve Uygulamaları*, (Çev: B. Yıldırım & B. Mercan & O.C. Taştan & O. Tezgel & Ş. Gökbayrak), Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Alkire, S. & J. Foster (2011), "Counting and multidimensional poverty measurement", *Journal of Public Economics*, 95(7), 476-487.
- Alper, E. (2004), *Emeklilik Reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Türkiye*, <http://www.spf.boun.edu.tr/_img/1439807435_discussionpaper3.pdf>, 22.06.2017.
- Arabacı, R.Y. (2007), "Yoksulluk ve gelirin yeniden dağılımı açısından asgari ücret", *Journal of Academic Studies*, 9(33), 53-65.
- Arpacıoğlu, Ö. & M. Yıldırım (2011), "Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Analizi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Ay, H. & M.L. Haydanlı (2017), "Vergi Yükü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi", *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153.
- Buğra, A. & Ç. Keyder (2006), *Sosyal Politika Yazıları*, 2 Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BUMKO (2014), *Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri*, <<http://www.bumko.gov.tr/TR,157/butce-buyuklukleri-ve-butce-gerceklesmeleri.html>>, 01.12.2014.
- Çalışkan, Ş. (2010), "Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59(1), 89-132.
- Cural, M. (2009), "OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 73-97.
- Dion, M. (2007), "Poverty, inequality, policy and politics in Latin America", *Latin American Research Review*, February 42(1), 186-195.
- Eğilmez, M. (2018), *Yapısal Reformlar El Kitabı*, <<http://www.mahfiegilmez.com/2018/06/yapsal-reformlar-el-kitab.html>>, 06.10.2018.
- Eurostat, (2017), *At-risk-of-poverty rate by poverty threshold, age and sex - EU-SILC survey*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li02&lang=en>, 22.06.2017.
- Ferreira, F.H. & J.A. Litchfield (1999), "Calm after the storms: income distribution and welfare in Chile, 1987-94", *The World Bank Economic Review*, 13(3), 509-538.
- Ganioglu, A. (2010), "Şili Ekonomisi'nin Başarılı Büyüme Performansı ve Kalkınması: Kurumsal Yapı ve Ekonomi Politikaları (1975-2009)", *TİSK Akademi*, 5(9), 137-163.
- Gasparini, L. & G. Cruces (2013), "Poverty and inequality in Latin America: a story of two decades", *Journal of International Affairs*, 66(2), 51-63.

- Gilchrist, C.A. (1916), "Our National Prosperity Distribution of Property and Income", *The Scientific Monthly*, 361-376.
- Güzelsarı, S. (2008), *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü*, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Ezgi Matbaacılık, İstanbul.
- HDI (2016), *Human Development Report 2016*, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf>, 22.06.2017.
- Hojman, D.E. (1996), "Poverty and inequality in Chile: are democratic politics and neoliberal economics good for you?", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 38(2-3), 73-96.
- Homedes, N. & A. Ugalde (2005), "Why neoliberal health reforms have failed in Latin America", *Health Policy*, 71(1), 83-96.
- Karabulut, T. (2006), "Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının Analizi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 9(1-2), 21-36.
- Karakuş-Candan, T. (2014), *Neoliberal Laboratuvar Şili "Türkiye ile Benzerlikler, Farklar, Kıyaslar"*, 1. Baskı, Notabene Yayınları, Ankara.
- Kazgan, G. (2013), *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kennedy, C.M. & W.E. Murray (2012), "Growing apart? The Persistence of Inequality in Chile, 1964-2010", *Urbani İzziv*, 23(2), 22-35.
- Kepek, Y. (2012), *Türkiye Ekonomisi*, 27. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kirby, P. (2001), "Tackling Global Inequality: Latin America and the Limits of Liberal Internationalism", *Irish Studies in International Affairs*, 12(2001), 7-19.
- Koçel, T. (2011), *İşletme Yöneticiliği*, 13. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Koray, M. (2008), *Sosyal Politika*, 3. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- Köse, B. (2008), "Yoksulluğun Küreselleşmesi", *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 2(4), 1-11.
- Loyka, M. (2011), "Inequality and Poverty in Latin America: Can the Decline Continue?", *Daily Latin News*, Council on Hemispheric Affairs, Washington DC, 102-118.
- Mamalakis, M.J. (1996), "Poverty and inequality in Latin America: Meso-economic dimensions of justice and entitlements", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 38(2-3), 181-199.
- Mesa, A. & J. Cox (2003), "Fiscal Policy and Social Protection in Chile", *Cepal Review*, (12), 119-136.
- Montecinos, V. (1997), "Economic reforms, social policy, and the family economy in Chile", *Review of Social Economy*, 55(2), 224-234.
- Ofluoğlu, G. & S. Oran (2011), "Farklı Ülke Deneyimleri Çerçevesinde Özel Emeklilik Programlarının Oluşumu ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar", *Kamu-İş*, 43-71.
- Psacharopoulos, G. & S. Morley & A. Fiszbein & H. Lee & W.C. Wood (1995), "Poverty and income inequality in Latin America during the 1980s", *Review of Income and Wealth*, 41(3), 245-264.
- Schmidt-Hebbel, K. (2006), "Chile's economic growth", *Cuadernos de economía*, 43(127), 5-48.

- Şenses, F. (2004), "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?", *ERC Working Paper in Economic*, 4(9), 13-52.
- Şenses, F. (2009), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şenses, F. (2014), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Soto, E.A. (2007), "Şili'nin Bio-Bio Bölgesi'nde Yoksulluk ve Yerel Kalkınma", içinde: H. Veltmeyer & A. O'Malley (eds.), *Neoliberalizmi Aşmak: Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 115-143.
- Soto, R. & A. Torche (2004), "Spatial inequality, migration and economic growth in Chile", *Cuadernos de economía*, 41(124), 401-424.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı (2018), <<https://www.hazine.gov.tr/hazine-mustesarligi-tecrube-paylasim-programi>>, 15.08.2018.
- Tufan, B. & Ö.Ö. Sayar & G. Koçyıldırım (2009), "Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet", *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu*, Antalya: Belediye-İş Sendikası Yayını, 76-87.
- Uçkaç, A. (2010), "Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları", *Maliye Dergisi*, (158), 422-430.
- Veltmeyer, H. (2007), "Latin Amerika'da Yoksulluğa Karşı Dünya Bankası", içinde: H. Veltmeyer & A. O'Malley (eds.), *Neoliberalizmi Aşmak: Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma*, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 175-208.
- Wade, R.H. (2004), "Is globalization reducing poverty and inequality?", *International Journal of Health Services*, 34(3), 381-414.
- Worldbank (2017a), *Poverty headcount ratio at \$1.90 a day (2011 PPP) (% of population)*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?locations=1W&start=1981&end=2013&view=chart>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017b), *Poverty headcount ratio at \$3.10 a day (2011 PPP) (% of population)*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.2DAY?end=2013&locations=1W&start=1981&view=chart>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017c), *GINI index (World Bank estimate)*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017ç), *Income share held by highest 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.05TH.20>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017d), *Income share held by second 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.02ND.20>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017e), *Income share held by third 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.03RD.20>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017f), *Income share held by fourth 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.04TH.20>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017g), *Income share held by lowest 20%*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.20>>, 22.06.2017.
- Worldbank (2017ğ), *Population, total*, <<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>>, 22.06.2017.